

Makale Bilgisi: Şenata, N. (2024). Âşık Veysel ve Edib Ahmed Yükneki'de Bilgi ve Bilginin Önemi. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:1, ss.102-115.	Article Info: Şenata, N. (2024). Knowledge and Its Importance in Âşık Veysel and Edib Ahmed Yükneki's Works. DEU Journal of Humanities, Volume:11, Issue:1, pp.102-115.
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
Gönderildiği Tarih: 03.02.2024	Date Submitted: 03.02.2024
Kabul Edildiği Tarih: 12.03.2024	Date Accepted: 12.03.2024

ÂŞIK VEYSEL VE EDİB AHMED YÜKNEKÎ'DE BİLGİ VE BİLGİNİN ÖNEMİ

Nalan Şenata *

ÖZ

Âşıkların ve şairlerin yazdıkları şiirler, topluma bıraktıkları eserler toplumun hâlet-i ruhiyesini yansıtır. Şairler, pek çok konuda halkı bilinçlendirmeyi görev edinerek, toplumsal değerlere ve sorunlara dikkat çekerler. Eserleri aracılığıyla topluma bir şeyler öğretmeyi, insanlara iyi ve güzel olanı göstermeyi hedeflemek onların ortak gayeleri arasındadır. Âşık Veysel'in şiirleri ile Edib Ahmed Yükneki'nin *Atebetü'l-Hakayık* adlı eserine bakıldığında; her iki şairin de bu noktada aynı amaçla hareket ettiklerini görürüz. Âşık Veysel şiirlerinde insanoğlunun ölene dek okumasını; cehalet gibi bir gaflete kapılmamasını öğütler. Edib Ahmed de bilginin ve bilgili insanın peşinden gidilmesini; cehaletten ve cahil insandan uzak durulmasını nasihat eder. Bu çalışmada Âşık Veysel'in şiirlerinden ve Edib Ahmed Yükneki'nin *Atebetü'l-Hakayık* adlı eserinden hareketle bilginin, ilmin, öğrenmenin insanoğlu için önemine değinilecektir. Araştırma kapsamında Âşık Veysel'in şiirleri, Ümit Yaşar Oğuzcan'ın derlediği *Dostlar Beni Hatırlasın* adlı şiir kitabından yararlanılarak işlenmiştir. Bu makalede Veysel'in eğitime, bilgiye, bilime bakış açısını konu alan şiirler taranarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Veysel'in şiirlerinde geçen bilgiye dair unsurlar *Atebetü'l-Hakayık*'ta yer alan unsurlar ile mukayese edilerek her iki şairin de farklı yüzyıllarda, aynı noktalara temas etmiş oldukları; aynı düşüncelerle edebi ürünlerini oluşturdukları izlenebilecektir. İki şairimiz de bilime, ilime, öğrenmeye, eğitimi olmaya önem vermiş; bilgili insanlara yakın olunması hususunda insanoğluna nasihatlerde bulunmuşlardır. Kişinin bilgili olmasının, onun makam ve mevkisini her iki cihanda da yükselteceği hususunda bir görüş birliği içindedirler. Bilgili insan ile bilgisiz insanın farkı gözler önüne serilerek; kişinin bilgili insanı örnek almasının kişiye ne gibi kazanımlar getireceği üzerinde durmuşlardır. Çalışmanın giriş bölümünde, öncelikle her iki şairin de hayatları hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra, şairlerin bilgiye ve bilginin önemine dair görüşlerine mukayeseli biçimde yer verilecektir.

Anahtar Sözcükler: Âşık Veysel, Edib Ahmed Yükneki, Atebetü'l Hakayık, Bilgi

* Arş. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. nanan.senata@deu.edu.tr, ORCID: [0000-0003-2437-7569](https://orcid.org/0000-0003-2437-7569).

KNOWLEDGE AND ITS IMPORTANCE IN ÂŞIK VEYSEL AND EDİB AHMED YÜKNEKÎ'S WORKS

ABSTRACT

The poems written by poets and minstrels reflect the spiritual state of society. Poets, taking on the task of enlightening the public on various issues, draw attention to societal values and problems. Teaching something to the society through their works and aiming to show people what is good and beautiful are common goals among them. When we examine the poems of Âşık Veysel and the work titled *Atebetü'l-Hakayık* by Edib Ahmed Yüknekî, it can be observed that both poets act with the same purpose in mind. Âşık Veysel advises in his poems that humans should keep on learning until they die and should not fall into the ignorance. Edib Ahmed also advises to pursue knowledge and knowledgeable individuals, while avoiding ignorance and ignorant people. Drawing inspiration from Âşık Veysel's poems and Edib Ahmed Yüknekî's *Atebetü'l-Hakayık*, this study aims to delve into the importance of knowledge, science, and learning for humanity. In the scope of the research, Âşık Veysel's poems are examined using the poetry book titled *Dostlar Beni Hatırlasın*, compiled by Ümit Yaşar Oğuzcan. In this article, the perspective of Veysel on education, knowledge, and science is explored by analyzing his poems. Elements related to knowledge in Veysel's poems can be compared with the elements found in *Atebetü'l-Hakayık*, revealing that both poets touched upon similar points in different centuries and created literary works with similar thoughts. Both poets emphasized the importance of science, knowledge, learning, and education, providing advice to humanity to be close to knowledgeable individuals. They agreed that being knowledgeable would elevate a person's status and position in both worlds. By highlighting the differences between a knowledgeable person and an ignorant person, they explored the benefits of emulating a knowledgeable individual. The introduction section of the study provides brief information about the lives of both poets, followed by a comparative presentation of their views on knowledge and its importance.

Keywords: Âşık Veysel, Edib Ahmed Yüknekî, *Atebetü'l-Hakayık*, Knowledge

1. GİRİŞ

1.1. Âşık Veysel'in hayatı

Âşık Veysel, 1894'te Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde doğar. Babası ömrünü toprakla geçirmiş, Karaca lakaplı Ahmet'tir. Annesinin adı ise Gülizar'dır. Veysel doğduğu sıralarda Sivas yöresinde çiçek hastalığı oldukça yaygındır. Bu hastalık yüzünden Veysel iki kız kardeşini kaybeder. 1900'lü yıllarda, Veysel henüz yedi yaşındayken, çiçek salgını yeniden ortaya çıkar. Bu hastalık, Veysel'in sol gözünü kaybetmesine neden olurken, bu hastalık nedeniyle sağ gözüne de perde iner. Sağ gözü kurtarılabilir gibiyse de ona da babasının elindeki değnek isabet eder ve böylece Veysel iki gözünü de kaybeder¹. Bu talihsiz kaza sonrası, babası Veysel'in oyalanması için eline bir

¹Veysel, yedi yaşında çiçek hastalığına yakalandığını ve sağ gözünü bu hastalıktan ötürü kaybettiğini; diğer sol gözüne ise perde indiğini söyler. Babasının onu Akdağmadeni'ndeki bir doktora götürüp sol gözündeki perdeyi aldırması istediğini belirtir. Veysel'in aktardığına göre; bir gün annesi inek sağarken, babası da arkalarında duruyormuş. Veysel, babasının orada olduğunu fark etmemiş, babası

saz verir. Veysel'in kulağı saza da söze de yatkındır. Babası saz çalmayı bilmez; fakat Veysel çeşitli halk şiirleri ve şarkılarını ilk kez babasından dinler ve öğrenir. Babasının bir arkadaşı Veysel'e saz çalmayı öğretir. Bunun yanı sıra, Sivas âşıkların şehridir. Geleneksel halk şiiri söyleyişleri, âşık atışmaları Sivas'ta sıklıkla yapılır. Veysel burada saz çalmayı ve âşıklık geleneğini öğrenir; diyar diyar gezerek, gurbete çıkarak bu geleneği en güzel şekilde yaşatır (Binyazar, 1971, s. 16-17). Veysel'in saz çalmaya başlaması ve maneviyatla tanışması babasının onu Mustafa Abdal tekkesine götürmesiyle başlar; daha sonra Molla Hüseyin'den aldığı saz dersleri ile pekişir. Çamşılı yöresi saz ustalarından Çamşılı Ali Ağa, Veysel'in şairane yönünü yöre âşıklarının şiirleriyle besler. Salman Baba ise, Veysel'i maneviyatın derinliklerine seyahat ettirir; onun Bektaşî öğretilerini öğrenmesine ve kalp gözünün açılmasına vesile olur (Çandır, 2023, s. 256).

Ahmet Kutsi Tecer öncülüğünde 1931'de Sivas'ta düzenlenen Halk Şairleri Bayramı'nda Tecer tarafından Veysel'e "halk şairi" belgesi verilir. İlk şiiri 1933 yılında Atatürk adına yazdığı destandır². Türk diline katkılarında dolayı, 1965 yılında Türkiye Büyük Millet meclisi tarafından kendisine maaş bağlanır. Yakalandığı akciğer kanserine yenik düşen Veysel 21 Mart 1973'te vefat eder (Kara & Tören, 2011, s. 130).

1.2. Edib Ahmed Yükneki'nin hayatı

kendisine "Veysel" diye seslendiğinde Veysel birden arkasını dönmüş. Babasının koltuğunun altındaki değnek, Veysel'in perde inmiş gözüne isabet etmiş. Böylece sol gözünü de bu şekilde kaybetmiştir. Veysel bu açıklamasından beş yıl sonra, Milliyet Gazetesi muhabirine sağ gözünü kaybedişini başka bir şekilde aktarmıştır. "Kırlangıç uşağı" adı verilen seyyar doktorlar Veysel'in gözünü muayene eder ve sağ gözünün ışık gördüğünü; Akmağdeni'nde tedavi edilirse düzelebileceğini söylerler. Tabii, Veysel bu gelişmeye oldukça sevinse de fakirlik sebebiyle maddi olarak bu tedavinin onları zorlayacağını da farkındadır. Bir gün öküzün önünü temizlemek için ahıra girdiklerinde, hayvanın boynuzu sağ gözüne saplanmış; ışık olan gözü de artık tamamen karanlığa karışmıştır. Görüldüğü üzere, Veysel'in gözlerini kaybetmesine dair her iki ifadesi de birbirinden farklıdır. Perde sağ gözüne mi yoksa sol gözüne mi inmiştir? Ameliyatla tedavi edilebilecek diğer göze, babasının koltuğunun altındaki değnek mi yoksa öküzün boynuzu mu isabet etmiştir? Her iki ifade de Veysel'e aittir. Bakiler'e göre, Veysel'in şair yüreği, babasının suçlanmasına katlanamadığından; bu hazin olayı öküz boynuzuyla savuşturmaya çalışmıştır (Bakiler, 1989, s. 3-5).

² Veysel, ilk şiirini Cumhuriyetin 10. yıldönümü sebebiyle yazar. Sazıyla çalıp söylediği bu şiiri yazdığında şair 39 yaşındadır. Veysel'in müdürü, Bucak'ta büyük bir bayram düzenlemeyi düşünür. Veysel'den, bayramda çalıp söylemesi için bir şiir yazmasını ister. Veysel, "Atatürk" şiirini bu vesileyle yazar. Veysel'in bu şiiri, müdürü tarafından oldukça beğenilir. Müdür, Veysel'e yardım yapılması için Ankara'ya mektup yazsa da mektuba on iki ay cevap gelmez. Bu bekleyişten sonra Veysel, arkadaşı İbrahim ile köyden çıkarak, yürüye yürüye Ankara'ya gider. Mustafa Kemal'e yazdığı destanı okumak için bunca meşakkati üstlenen Veysel, türlü sıkıntılardan sonra, destanı gazeteye verebilmeyi başarır. Ankara halk evinde de bir konser verdikten sonra köyüne o şekilde döner. Daha ayrıntılı bilgi için bk: Bakiler, 1989, s. 10-13.

Edib Ahmed'in hayatı hakkında bilgilerimiz ise oldukça sınırlıdır. Bu bilgilerin bir kısmı eserin sonuna eklenen eklerden elde edilirken³, bir kısmı ise Nevayi'nin *Nesayimü'l- Mahabbe min Şemayimi'l-Fütüvve* adlı eserinden edinilmektedir. Çakmak, Nevayi'nin bu eserinde Edib Ahmed'in Türk olduğu ve doğuştan kör olduğu hakkında bilgiler verdiğini; bununla birlikte, Edib'in çok zeki, zahid ve müttaki olduğundan bahsettiğini kaydeder (Çakmak, 2019, s. 21). Eserin sonunda Emir Arslan Hoca Tarhan tarafından yazılan manzumede de Edib Ahmed'in doğuştan kör olduğu, doğum yerinin Yüknek olduğu ve babasının adının Mahmud Yüknekî olduğu belirtilir: "Edibin, anadan doğma, gözü görmezdi" (AH 485); "Edibin yerinin adı Yüknek'tir / Gönülleri açan, safâlı hoş bir yerdir" (AH 493-494); "Babasının adı Mahmud Yüknekî'dir / Edib Mahmud'un oğludur ve (bunda) hiç şüphe yoktur" (AH 495-496) Emir Seyfeddin'e ait kısımda ise Edib Ahmed'in edipler edibi, fâzıllar başı olduğu kaydedilir (Arat, 2006, s. 6): "Edipler edibi, fâzıllar başı / akıl ile gevherden söz söylemiş, bu sözlerin başıdır" (AH 489-490). Edib Ahmed'in eserinde yer verdiği öğütlere, nasihatlere kim riayet ederse, o kimsenin itibarının yükseleceği eserin sonlarında vurgulanır: "Edibin sözünün kim bilip tutarsa / halk arasında kendi itibarını yükseltir" (AH 511-512). Buradan da anlaşılacağı üzere, Edib'in sözleri halk arasında manâsı yüksek sözlerdir.

Şair eserine Tanrı'nın, Peygamber'in, Dört sahabenin ve Emir Muhammed Dâd İspehsalar'ın methi ile başlar, daha sonra kitabın yazılışı hakkında bilgi verir. Devamında bilginin faydası, bilgisizliğin zararı, dilin muhafazası, dünyanın dönekliği, zamanın bozukluğu, cömertliğin methi, hasisliğin zemmi, tevazu, kibir, harislik, kerem, hilm ve diğer iyilikler hakkında bölümler açarak didaktik bir üslupla eserini oluşturur. Eser, kitap sahibinin özrü, meçhul bir müellifin sözü, Emir Seyfeddin'in sözü ve Emir Arslan hocanın sözü ile sona erer.

Bu çalışmada Âşık Veysel ile Edib Ahmed'in bilgi ile ilgili düşüncelerine değinilerek; iki şairin de farklı yüzyıllarda kaydettikleri düşünceleri mukayese edilecektir.

2. Âşık Veysel ve Edib Ahmed'in Bilgiye Yaklaşımları

2.1. Bilginin Peşinde Olma / Saadet Yolunu Bulma

Âşık Veysel, küçük yaşta gözlerini kaybettiğinden, çok istese de okuma yazma öğrenemez. Buna rağmen, o cahilliği, bilgisizliği yeren; ilim ve aklı ön planda tutan, okumayı öğrenmeyi her zaman öğütleyen biridir. Her fırsatta şiirlerinde bunu dile getirerek büyük küçük demeden, her yaşta insana okumayı, öğrenmeyi, kendini geliştirmeyi nasihat eder (Kara & Tören, 2011, s. 131). Veysel ile Edib Ahmed bu noktada benzer görüşlere sahiptir. Veysel

³ "Ekler üç tane olup *Atebetü'l-Hakayık*'ın Semerkand, Ayasofya, Topkapı ve son olarak bugün kayıp durumdaki Uzunköprü nüshalarında asıl metnin hemen akabinde yer alır. Eklerden birincisinin müellifi meçhuldür. Bu ekte müellifin doğuştan kör olduğu bilgisi yer almaktadır" (Çakmak, 2019, s. 20).

Kader şiirinde, insanlığa ölene dek okumayı, çalışmayı, öğrenmeyi; “Vasiyetim size budur ölmeden / Oku çalış öğren ölene kadar” şeklinde nasihat eder (Oğuzcan, 1991, s. 53). Edib Ahmed ise mutlaka her şeyin temelinde bilginin oturtulması gerektiğini; bilgi edinerek saadet yolunun bulunacağını “Ey dost, bilginin izini takip et” (AH 225); “Bilgiden sözüme temel atarım; ey dost bilgiliye yaklaşılmaya çalış / Saadet yolu bilgi ile bulunur / Bilgi edin ve saadet yolunu bul” (AH 81-84) sözleriyle ifade eder. İnsanoğlunun bilgiye sahip olabilmesi için bir çaba sarfetmesi gerektiği vurgulanır. Bu çabanın sonucunda ona saadet ve mutluluk müjdelenecektir.

Veysel, *Uyan Bu Gafletten* adlı şiirinde, Dünya’yı anlamının okumaktan geçtiğini; ilmin, aklın, fikrin insanoğlunda var olduğunu “Diyorlar ki dünya evvel su imiş / Oku anla dünya nedir ne imiş” mısralarıyla aktarır. Yükselenlerin ancak bilgi ile yükseldiğini, bilginin kişiyi olduğu noktadan daha ileri götüreceğini, daima bilginin peşinde olmanın gerekliliğini yine “Yükselenler bilgi ile büyümüş / Uyan bu gafletten uyuma yurttaş” şiiriyle anlatır. Allah, her şeyi bilen, duyan, görendir. İlim de bilgi de Allah’ın sonsuz kudretinde saklıdır. Allah’ın varlığı insanoğluna çeşitli suretlerde sirayet eder. Bu nedenle ilim de akıl da bilgi de Allah’ın yarattığı kullarında vardır. Bilgiyi edinmek ve onu işlemek kişinin kendi çabasına bağlıdır. Veysel, ilme ulaşmak için işin başına geçmek gerektiğini ve akıl-fikir sermayesiyle bu işin başarılabilirliğini “Allah’ın varlığı mevcut insanda / İlim akıl fikir sermaye sende / Çalıştır gemiyi otur dümende / Uyan bu gafletten uyuma yurttaş” ifadeleriyle öğütlerken (Oğuzcan, 1991, s. 167), Edib Ahmed de kişinin bilgi ile yüksek mertebelere erişeceğini eserinde “Alim bilgi ile yükseldi / Bilgisiz insanı aşağı düşürdü” sözleriyle vurgular (AH 101-102). İlim sahibi kişiler bilgi sayesinde bu ilme vakıf olurlar; fakat bilginin peşinde koşmayanlar merteye olarak her zaman aşağıda kalmaya mecburdurlar. İnsanları değerli ve üstün kılan, diğer insanlardan farklı gösteren onların sahip oldukları bilgilerdir. Bilgisiz insanın yokluğu toplumda hissedilmezken; âlim insanın yokluğu toplum için büyük bir kayıptır (İnce, 2019, s. 250). Edib, bilginin insana kazandıracığı tüm güzelliklerin ve değerlerin farkındadır. Bu sebeple, eserinde bu konu üzerinde sıklıkla durduğunu görürüz.

Kelimenin tam anlamıyla “insan” olmak için okumanın gerekliliği üzerinde duran Veysel, kız evladın da oğlan evladın da okuyup, çalışması; vatanına ve milletine fayda sağlaması gerektiğini düşünür. “Çalıştır oğlunu kızını okut / İnsan olmak için okumak gerek” dizesinde insan olabilmenin temelinde insanın bilgiye sahip olması yatar. Bilgili insan olmak, bilgiye sahip olmak ise okumaktan, bilginin peşinden koşmaktan geçer. Şair okuyup bilgi sahibi olmanın, kişiye dünyada mutluluğun, saadetin kapısını açtığını “Olmak istiyorsan dünyada mesut / Hakka halka yarayacak bir iş tut” mısralarıyla dile getirir (Oğuzcan, 1991, s. 161). Şair, bilginin peşinden koşmayı ısrarla nasihat ederken, onu nerede bulabileceklerini de okurlarına tarif eder. Bilgiye ulaşabilmek için en ideal yer okuldur. Okulun kişiye mutluluk ve hidayet getirdiğini “Oku çalış bul hidayet / Mesut olur yaşar hayat / Veysel der ki ve nihayet / Okul ilim deryasıdır” dizeleriyle aktarır (Oğuzcan, 1991, s. 187).

Okul, ilim irfan yuvası olmanın yanı sıra çocukların, gençlerin yaşamlarını hem maddi hem de manevi olarak garanti altına alabilecekleri, bir altın bileziğe sahip olabilecekleri yerdir. Şair “Yürü yavrum okuluna / Altın bilezik koluna / Hem kızına hem oğluna / İlim irfan yuvasıdır” dizeleriyle çocuklara ve gençlere okumayı öğütlerken, aslında her birinin kendi geleceklerini de şekillendirmeleri için yol gösterir (Oğuzcan, 1991, s. 187). Edib Ahmed’e göre ise bilgili insan, bilgiye sahip olduğu için mutludur: “Saadet yolu bilgi ile bulunur” (AH 84). Bilgiye sahip olmak kişiye yalnızca mutluluk getirmez; kişiyi pişman olacağı şeyler yapmaktan da uzak tutar. Bilginin olduğu yerde pişmanlık yoktur. Böylece kişinin her işi düzgün gider, her işi aydınlık bir bilinçle yürür. Edib Ahmed bu ince çizgiyi fark eder ve eserinde bilginin nasibinde mutluluğun olduğunu; bilgisizin nasibine ise pişmanlıktan başka bir şeyin düşmediğini “Bilgili adam her işin zamanını bilir / İşini bilerek yapar ve sonra pişman olmaz / Her işte bilgisizin kısmeti pişmanlıktır / Ve ona başka bir kısmet yoktur” şeklinde ifade eder (AH 113-116). Edib, bilginin onu idrak edenler için ne anlama geldiğini eserinde şu şekilde izah eder: “Bilginin ağırlığını tartan kimseye göre, bir bilgili / bin bilgisize denktir” (AH 97-98). Şair, okura bir denklem sunar. Bu denkleme göre, bir bilgili insan bin bilgisiz insana eşittir (Bir bilgili = Bin bilgisiz). Şair, bu denklemin geçerliliğinin kanıtlanması görevini okura bırakır: “Şimdi, anlayarak ve sinayarak, etrafa bakıver / Bilgi kadar faydalı başka ne var” (AH 99-100). Şair, okura sunduğu denklemin, yine okurun kendisi tarafından sınanarak anlaşılmasını ister (İnce, 2019, s. 251). Böylece bilginin kişiye kazandırdıklarını, kişi kendisi idrak edecektir. Bu noktada şairi, kalıcı öğrenmenin metodunu okura gösterirken görürüz.

2.2. Cehaletle Mücadele

Veysel, okuma yazma bilmemesine rağmen hayatı boyunca kendini geliştirmeye, topluma faydalı bir insan olmaya özen göstermiş; bununla yetinmeyip bir taraftan da toplumdaki cehaletle mücadele etmiştir. O’na göre cahil insanın kişiye güven vermesi mümkün değildir. Güven duygusunun temelinde de bilgili olmak yatar. Cahil insanın sözüne itibar edilmemesini; ilmin bir derya olduğunu *Aldanma Cahilin Kuru Lafına* adlı şiirinde belirtir. Cahilden iyilik beklenmemesi gerektiğini “Cahilden iyilik beklenmez âhir / İşleği ameli hâli yalandır” şeklinde dile getirirken; cahilin işinin gücünün yalan olduğunu da “Aldanma cahilin kuru lâfına / Kültürsüz insanın külü yalandır” dizeleriyle ifade eder (Oğuzcan, 1991, s. 60). Edib Ahmed, eserinde bilgisiz ve cahil insanı değersiz bir akçeye benzetirken; bilgili insanı ise kıymetli bir dinara benzetir: “Bilgili insan kıymetli dinardır / Cahil ve bilgisiz adam değersiz bir akçedir” (AH 85-86). Dinar altın parayı ifade ederken, akçe ise gümüş parayı temsil eder. Şair dinar ve akçe sözcüklerini, bilgili insanla bilgisiz insanın denk olamayacağını ifade etmek için eserinde bilinçli olarak kullanır. Ayrıca Edib Ahmed, insan için bilginin önemini ilik-kemik metaforu üzerinden gösterir. İliksiz kemik insanlar tarafından rağbet görmez, tercih edilmez. Çünkü kemikteki fayda onun iliginde saklıdır. Kemik için ilik ne ise, insan için de bilgi odur. O, tıpkı iliksiz kemik gibi, boştur. Akıl insanoğlu için

bir ziynettir, kişinin süsüdür. Onu güzel gösteren akılla birlikte, aklın süzgecinden geçen bilgidir. Şair “Kemik için ilik ne ise insan için bilgi odur / İnsanın ziyneti akıldır; kemiğinki ise iliktir / Bilgisiz (kimse) iliksiz kemik gibi, boştur / İliksiz kemiğe kimse el uzatmaz” (AH 89-92) sözleriyle bilgisiz insanın kendisine de başkasına da fayda sağlamadığından, bu nedenle bilgisiz insanı kimsenin hayatında istemediğinden bahseder.

Veysel’e göre cahil insan gül olsa bile koklanmaya değmez. Bu nedenle Veysel, ne olursa olsun cahil insandan uzak durulması gerektiğini “Cahil insan gül ise de koklama / Ayvası turuncu nar belli değil” dizeleriyle aktarır (Oğuzcan, 1991, s. 70). Edib Ahmed’e göre ise, kirli olan pek çok şey yıkamakla temizlenebilir; fakat cahillik yıkanarak temizlenebilecek bir durum değildir. Burada cahillik, kirli olan nesnelere temizliğin yapılmasına benzetilerek cahillikten arınmanın kirli şeyleri yıkamak kadar kolay ve mümkün ol(a)mayacağını “Nice kirli (şeyler) yıkamakla temizlenir / (fakat) cahil yıkamakla temizlenmeyen bir kirdir” (AH 111-112) beyitleri ile gözler önüne serer. Bir toplumun ağırlıklı olarak cahil insanlardan oluşması, toplumda medeniyetin yerleşmesine engel olur. Toplumda beliren sıkıntıların ve sorunların da ardı kesilmez. Şair, toplumun böyle bir sorunla karşı karşıya kalmaması için, eserinde insanoğluna kendini ve çevresini geliştirmesi yönünde öğütler verir, uyarıda bulunur. Her iki şairimizin düşünce dünyasında da cehaletin onulmaz yara olduğu bir gerçektir.

Veysel, cahil, bilgisiz insanlardan hiçbir fayda gelmeyeceğini; onlarla sohbet etmenin çok zor olacağını “Cahil ile sohbet etmek zor olur / Kulağı sağırdır gözü kör olur” mısralarıyla anlatmaya çalışır. Çünkü cahille sohbetin her cümlesinde kavga ve çekişme vardır: “Her sözünde kavga niza var olur / Cahiller dikenli çalı sayılır” (Oğuzcan, 1991, s. 206). Şair cahil insanları yeniliğe, farklı düşüncelere kapalı olmaları sebebiyle dikenli bir çalıya benzetir (Kara & Tören, 2011, s. 132). Edib Ahmed, eserinde doğru sözün bilgisiz insana tatsız geldiğini; bu nedenle de kişiyi mutlu etmediğini anlatmaya çalışır: “Bilgisize doğru söz tatsız gelir / Ona öğüt ve nasihat faydasızdır” (AH 109-110). Edib Ahmed’e göre cahil insana öğüt ve nasihat faydasızdır, cahillikten hayır gören kimse yoktur. Şair bu düşüncesini şu dizelerle dile getirir: “Yaradan Tanrı bilgi ile bilinir / Bilgisizlikten hayır gören var mı?” (AH 121-122). Bilgi, insanı bu hayatta var eden en önemli unsurlardan biridir. Bilgili insanın adı o yaşarken de hayatta değilken de anılır. “İnsan bilgisi ile tanınır / Bilgisiz hayatta iken kaybolmuş sayılır / Bilgili adam ölür (fakat) adı kalır / Bilgisiz sağ iken, adı ölüdür” (AH 93-96) ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bilgisiz insanın, yaşarken de öldükten sonra da hayatında kalıcı iz bırakması mümkün değildir. Bilgisizlik, insanın başını derde sokan, kişiyi zor duruma düşüren bir hâldir. Çünkü bilgisiz insan, kurduğu cümleleri bir düşünce süzgecinden geçirmeden, idraktan yoksun bir şekilde söyler. Bu durum da onun başını belaya sokar. Şair bu düşüncelerini “Bilgisiz ne söylese anlamadan söyler / Onun kendi dili kendi başını yer” (AH 117-120) şeklinde ifade eder. Edib Ahmed, “Bilgili ancak lüzumlu sözü söyler / Lüzumsuz sözü gömerek gizler” (AH 97) ifadelerinde bilgili insanın bilgiyi nasıl güzel bir

şekilde işlediğini açıkça belirtir. Şair, bilgi sahibi olmanın ötesinde, bu bilgiyi doğru yerde ve doğru bir biçimde kullanmanın önemine vurgu yapar. Asıl beceri, bilgiyi uygun bir şekilde ve doğru zamanda kullanabilme yeteneğindedir. Aksi takdirde, kişinin nasibine pişmanlıktan başka bir şey düşmeyecektir.

Veysel, eğitimin önemini şiirlerinde her fırsatta dile getirmeye devam eder. *Dünya Bir Dolap Ki Durmadan Döner* adlı şiirinde, çocukların okutulmasına “Düz ovadan sarpa çekme yolunu / Ver mektebe okutsunlar oğlunu” diyerek dikkat çeker. Veysel için okul oldukça önemlidir. Okul, ilim, irfan öğrenilebilecek, kişinin kendisini yetiştirebileceği en elverişli ortamdır. Bu nedenle “Yaptır mektebini yükselt köyünü” şeklindeki ifadesiyle refah düzeyinin arttırılması için bir okula, bir mektebe ihtiyaç duyulduğunu vurgular (Oğuzcan, 1991, s. 77). Veysel insanoğlunun geçmişe takılı kalmamasını, çalışıp daima gayret göstermesini *Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş* şiirinde “Adım at ileri geriye bakma / Bir sağlam iş tut da elden bırakma” sözleriyle nasihatte bulunarak işler. Geçmişe takılı kalmanın, kişiye faydadan çok zarar getireceğini düşünür. İnsanın mutlaka bir amaca hizmet etmesi, bir gayretin içinde olması gerekir; bu gayretin kişiyi refaha kavuşturacağını yine aynı şiirinde “Adım at ileri avara durma / Yoldaş ol refaha kavuşanlara” (Oğuzcan, 1991, s. 61) dizeleriyle gösterir. Kişinin refaha ulaşması, onu cehaletten adım adım uzaklaştıracaktır. Edindiği yeni bilgilerle düşünce dünyası gelişen insanoğlu, topluma yön veren aydınlar kervanına katılmış olacaktır. Edib Ahmed, “Bilgiyi ara, usanma bil ki, o hak Resul: Bilgiyi Çin’de bile olsa, arayınız, dedi” (AH 103-104) cümlesiyle eğitimin önemini, bilgiye her nerede olursa olsun ulaşılması gerektiğini ileri sürer. Eserde eğitim tek bir yönüyle ele alınmaz; dinî, ahlaki ve sosyal açılardan da ele alınır. Kişinin kendini eğitmesinin yanı sıra mutlaka toplumun da eğitilmesinin şart olduğu çeşitli örneklerle verilmiştir (Özcan, 2020, s. 335). Kendini eğitmenin başında dili edeplince kullanmak gelir. Dili muhafaza altında tutmak gerekir; yoksa dil, insanın başına türlü belalar açabilir: “Edeblerin başı, dili gözetmektir” (AH 130); “Dili muhafaza altında tut, dışın kırılmasın” (AH 131); “Dilin başı boşluğu bir gün başa bela olur” (AH 136) “Bil ki, bilginin kadrini yine bilgi bildirir / bilgisiz odun bilgiyi ne yapar” (AH 107-108) şeklindeki ifadeleriyle bilginin kadrinin, kıymetinin yine bilgiyle bilineceğini; bilgisiz insanın bilginin değerini bilemeyeceğini vurgulamak ister. Bilgi, ancak bilginin peşinde koşan insanda kıymetlidir; bilgisiz insan için bir anlam ifade etmez. Bu nedenle bilginin yeri, bilgili insandadır. Bilgili insan, bilginin peşinden koşarsa, bilgi hak ettiği değere ulaşır. İnsanın büyümesi, olgunlaşması; mertebe kazanması ve refah düzeyinin artması bilgiyle mümkündür. Kişinin bilgiye sahip olması ona farklı bir bakış açısı kazandırır; sahip olduğu değerleri en iyi şekilde benimsemesine yardımcı olur. Eserde bilgili insanın bilginin peşinden koşması sürekli vurgulanarak, kişinin hem kendi hayatını hem de başkalarının hayatını iyi yönde etkilemesi için nasihatte bulunulmuştur.

3. SONUÇ

Halk şairleri içinde yaşadıkları toplumun sorunlarını göz ardı etmemiş; hayatı tüm gerçekliğiyle sergilemek için saz ve sözü kullanmışlardır. Veysel’de de durum farklı değildir. Veysel’in küçük yaşta gözlerini kaybetmesi, yaşamını yokluk içinde geçirmesi gerek eşinin gerekse dostlarının vefadan yoksun olması Veysel’in sazının teline işlemiştir. Gönül gözünden akan dizeler, şairin duygu dünyasını beslemiştir. Veysel, doğa ve çevre sevgisini şiirlerinde sıklıkla işlemiştir. Çiçekler, kuşlar, nehirler gibi doğaya ait öğeleri onun şiirlerinde görmek mümkündür. Bunların yanı sıra, aşk, sevgi, gurbet, hasret, özlem gibi temalara da şiirlerinde yer vermiştir. Sahip olduğu ve yansıttığı tasavvufi düşünceler, onun şiirlerine mistik bir hava katmış; içsel bir derinlik kazandırmıştır. Hayatın anlamına, insanın var olma sebebine dair düşünceleri, onun şiirlerinde kendisini göstermiştir.

Veysel toplumsal sorunlara değinmeyi de ihmal etmemiştir. Şiirlerinde insan ilişkileri, toplumda var olan sorunlar, adaletsizlik vb. konuları ele almıştır. Tüm bu sorunların çözümü için, insanlara bilginin peşinden koşmayı, cehaletle mücadele etmeyi, cahil insandan uzak durmayı öğütlemiştir; hatta vasiyet etmiştir. Veysel’deki bu bakış açısını Edib Ahmed’in *Atebetü'l Hakayık* adlı eserinde de görmekteyiz. Esere bakıldığında, eserin bir nasihatname özelliği taşıdığını söylemek mümkündür. Eserinde Dünya’nın dönüklüğü, zamanın bozukluğu, cömertliğin methi, hasisliğin zemmi hakkında çeşitli başlıklar açan şair; tevazu, kibir, harislik ve keremlik üzerine de düşüncelerini belirtmiştir. Bunların yanı sıra insanların şahsi ve toplumsal hayatlarında yer edinmiş akıl, bilim ve eğitim kavramları üzerinde de durmuştur. Eserde kemik için ilik ne ise insan için de bilginin o denli önemli olduğu, bilgisizliğin insanı cahilliğe sürüklediği, bilginin zamanı kontrol edebilmek ile alakasının olduğu, bilgili insanın fayda sağladığı, bilgisiz insanın ise hem kendine hem topluma zarar verdiği gözler önüne serilir. Bilgi sahibi olmanın, saygıyı da beraberinde getirdiği; bilgisiz olmanın ise kişiyi toplumda aşağı mertebelere sürüklediği eserde yer yer bahsedilen özellikler arasındadır (Özcan, 2020, s. 336-337).

Atebetü'l-Hakayık’ın bir değerler bütünü olduğu konusunda araştırmacılar çeşitli incelemelerde bulunmuşlardır. Eserde Edib Ahmed’in gelecek nesillere toplum bilincini aktarmak için gayret gösterdiği açıkça belirtilmiş, çeşitli örneklerle öğütlenmiştir. Ulusal değerlerin toplumu oluşturan bireylerde farkındalık yaratması için, bahsi geçen değerlere sahip çıkılması gerektiği vurgulanmıştır (Karaz, 2017, s. 179-180). Şehitoğlu’na göre “Eserde işlenen konular, Türk kültürünün yetiştirmek istediği insan tipine uygun biçimde bireyde bulunması gereken meziyet, yeterlilik, yetkinlik ve bilincin değerine vurgu yapar” (Şehitoğlu, 2021, s. 74). Bu değerler bilgili bir insanda birleştiğinde, onu tüm toplumların övgüyle karşıladığını Edib Ahmed’in “Bilginin sözü öğüt, nasihat ve edebdir / bilgiliyi acem de arab da öğdü” ifadesinden anlayabiliyoruz (AH 125-126). Bu noktadan hareketle bilgi, ona sahip olduğu takdirde, kişiyi yaşam boyu geliştirecek ve

yükseltecektir: “Bilgi malı olmayan için tükenmez bir hazinedir / bilgi nesepsiz için verilmez bir neseptir” (AH 127-128); “Bil ki, bilginin kadrini yine bilgi bildirir / bilgisiz odun bilgiyi ne yapar” (AH 107-108). Bilgi, Edib Ahmed için kişiyi tüm değerlere ulaştıracak olan en temel değer ta kendisidir; en yüce erdeme erişebilmek için önemli bir kıymettir. Soysuz bir adam bilgiye vâkıf olduğunda, o artık ayıplanamayacak kadar yüce ve önemli bir değere sahiptir (Çalık, 2023, s. 888-889).

Edib Ahmed’in erken İslâmî dönemde işlediği bu fikirlerin, 20. yüzyılın halk şairi Âşık Veysel’e kadar uzandığı görülür. Edib, erken İslâm dönemi etkisi altında yetişen bir şair ve düşünürdür. İslâm’ın kabulüyle birlikte, Türk edebiyatı üzerinde önemli bir etki bırakan şairlerden biri olarak öne çıkar. Eserleri, İslâmî kültür, tasavvuf ve öğretiyi şekillenmiştir. Veysel ise, şiirleriyle çağının sosyal ve kültürel dokusunu yansıtan, modern çağa damgasını vuran bir halk şairidir. Bu noktadan hareketle, çalışmanın konusunu oluşturan Âşık Veysel ve Edib Ahmed’in, Türk edebiyatının farklı dönemlerinden gelmeleri bakımından tarihsel bir çeşitliliği temsil ettikleri ileri sürülebilir. Edib’in düşünsel mirası ile Veysel’in şiirleri arasında bir tarihsel süreklilik ve düşünsel devamlılık görülür. Veysel’in sözleri, geleneksel Türk halk müziği ile birleşerek, kültürel mirası sürdürürken aynı zamanda yeni bir çağa adapte olmuştur.

Veysel ve Edib’in düşünce dünyası, eserlerinde işlediği fikirler, farklı kültürel etkilerle farklı tarihsel zeminlerde birleşerek günümüzdeki çeşitli eğitim ve öğrenme ilkelerine ışık tutmaktadır. Bu ilkeleri maddeler halinde sıralamak gerekirse:

Herkes İçin Eğitim Hakkı: İki şairimiz de din, dil, ırk, cinsiyet vb. faktörlere bakılmaksızın her insanın eşit bir şekilde eğitim almasını, kendini geliştirmesini savunur ve öğütler. Veysel, kız evladın da erkek evladın da okuyup çalışmasını, vatanına ve milletine faydalı bir yurttaş olmasını ister. Veysel’in bu düşüncesi ve Edib’in bilgili insanla bilgisiz insanın denk olmadığını vurguladığı beyitlerde, cinsiyet gözetmeksizin, bilginin herkes için önemli olduğunu belirtmesi bu ilke ile olan bağlantıya örnek gösterilebilir: “Bilgili ile bilgisiz denk olur mu / bilgili dişi – erkek ve cahil erkek- dişidir” (AH 87-88).

Yaşam Boyu Öğrenme: İnsanoğluna yaşam boyu öğrenme fırsatları sağlamak, insanoğlunu bu yönde bilinçlendirmek iki şairin de eserlerinde izlenen bir durumdur. Eğitimin sınırlarının belirli bir alana, mekâna ve zamana hapsedilmeden, kişinin sürekli olarak kişisel kapasitesini artırarak hem kendi gelişimine katkı sağlaması hem de çevresine fayda sunması yaşam boyu öğrenme düşüncesinin benimsenmesi ve uygulanmasıyla mümkündür. Veysel, insanoğluna ölene dek okumayı, öğrenmeyi vasiyet edercesine öğütler; daima ileri doğru adım atmayı, geçmişe ve olduğu yere takılıp kalmamayı nasihat eder. Edib, eserinde daima bilginin ve bilgili insanın peşinde olmayı vurgular; çünkü bilgi insanın değerini artırır, mertebesini yükseltir. İnsanoğlu hayatı boyunca bilginin peşinden koşarsa saadete ve

hakikate ulaşır. Edib'in bu yaklaşımı, yaşam boyu öğrenme ilkesi ile bağlantılıdır.

Düşünme, Sorgulama ve İletişim Becerileri: Bir bilgiyi olduğu gibi kabul etmek yerine, o bilginin üzerine düşünmek, sorgulamak ve bilgiyi kişisel hayatta uygulamaya geçirmek iki şairin de öğütlediği bir husustur. İnsanoğluna düşünme, sorgulama ve bilgiyi doğru yerde, doğru bir şekilde kullanma becerilerinin kazandırılması şairlerin üzerinde durduğu ortak bir konudur. Veysel “Oku anla dünya nedir ne imiş”, “İlim, akıl, fikir, sermaye sende / Çalıştır gemiyi otur dümende” sözleriyle insanoğlunun okumasını, okuduğunu anlamasını, gerektiği yerde sorgulama yapmasını; kendi hayatının dümenini kendi eline almasını ister. *Atebetü'l Hakayık*'ta geçen “Şimdi anlayarak ve sınyarak etrafa bakıver” ifadesi de Edib'in, düşünmeye, sorgulamaya ve bir sonuca varmaya verdiği önemi gözler önüne serer. Ayrıca şairin eserinde, dili muhafaza etmek ve dili edeplince kullanmak gerektiğinin altını çizmesi iletişim becerileri ilkesi ile doğrudan ilişkilidir.

Toplumsal ve Kültürel Katkı: Toplumun genel bilgi düzeyinin artması, bilinçli ve bilgili bireylerin kendi toplumlarına etkili bir şekilde katkıda bulunmalarına olanak tanır. İki şair de toplumdaki bilgisizlikle ve cehaletle mücadele etmek için okurlarına nasihatlerde bulunurlar. Bu öğütler doğrultusunda, kişi öncelikle kendi kişisel gelişimine odaklanmalı ve kendini yetiştirmelidir. Ardından, yaşadığı topluma ve kültüre katkıda bulunmayı hedeflemelidir. Toplumsal ve kültürel katkı(lar), toplumun genel refahını ve bilinç düzeyini arttırarak cehaletle mücadele için oldukça önemlidir. Veysel ve Edib'de, bilgi ile tüm bu değerlerin sağlam bir şekilde inşasının mümkün olduğu vurgulanır. Veysel, insanoğluna halka ve Hakk'a yarayacak bir iş tutmasını öğütlerken, cahil insandan da uzak durması gerektiğini söyler. Çünkü şair, cahil bir insanın kendisine de topluma da faydalı olamayacağını bilincindedir. Veysel şiirlerinde, kişinin kendini yetiştirebileceği en elverişli yerin okul olduğunu ifade eder. Kişi böylece hem kendi gelişimine hem de içinde bulunduğu topluma ve kültüre katkı sağlayabilecektir. Edib'e göre ise, âlim bilgisi ile yükselir, bu dünyada bilgisi sayesinde kalıcı bir ad bırakır. Edib'in bilgisiz insanı iliksiz kemiğe benzettiği beyitte, şair bilgisiz insanın toplumda yerinin olmadığına işaret eder. Şaire göre, cahillikten hayır gören kimse yoktur. Hayır ve güzellik, bireyin kendini bilgiyle donatması ve bilgiye olan açlığını sürdürmesiyle elde edilir.

Bu bağlamda Âşık Veysel, 20. yüzyılın ünlü bir halk şairi olarak, Edib Ahmed'in izlerini taşıyan bir geleneğin devamı olarak değerlendirilebilir. Her iki şair de bilgi ile donanmanın kültürel zenginlik, kişinin kendi gelişimi ve topluma katkısı açısından önemine vurgu yaparak ulusal ve evrensel değerlere dikkat çekerler. Bilgili olmak, bilgiyi doğru kullanmak, akılla hareket etmek, öğrenmeye açık olmak ve eğitime önem vermek iki şairimiz için de vazgeçilmez değerler arasındadır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarların herhangi bir çikalı dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY/KATILIMCI ONAMI

Makale kapsamında katılımcı kullanılmadığı için ilgili onaya yer verilmemiştir.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar tek yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Arat, R. R. (2006). *Atebetü'l-Hakayık*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.
- Bakiler, Y. B. (1989). *Âşık Veysel*. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Binyazar, A. (1971). *Uzun İnce Bir Yolda Âşık Veysel; Hayatı, Sanatı, Eserleri Üzerine Bir İnceleme*. Tel Yayınları. İstanbul.
- Çakmak, S. (2019). *Atebetü'l-Hakayık: İnceleme- Tenkitli Metin- Tıpkıbasım*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. İstanbul.
- Çalık, E. S. (2023). Yusuf Has Hacib ve Edip Ahmet Yükneki'nin Ahlak Anlayışlarında Rasyonalist Temeller. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(3), 881–893. <https://doi.org/10.7884/teke.1334089>.
- Çandır, M. (2023). Manevi Değerlerimizin Âşık Veysel'in Şiirlerine Yansıması. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*, Âşık Veysel Hatırasına Gelenek ve Edebiyat Özel Sayısı, 252–275. <https://doi.org/10.28981/hikmet.1303068>.
- İnce, Ö. (2019). Atebetü'l-Hakayık'ta Yer Alan Bilgi ve Konuşma Âdâbı Üzerine Bir Değerlendirme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 240-268. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.586944>.
- Kara, R., & Tören, A. (2011). Âşık Veysel'in Şiirlerinde Eğitim. *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (46), 127–144.
- Karaz, B. (2017). Atebetü'l Hakâyık'ta Değerler Eğitimi Üzerine İnceleme. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 167-181.
- Oğuzcan, Ü. Y. (1991). *Âşık Veysel Dostlar Beni Hatırlasın: Bütün Şiirleri, Sanatı, Hayatı*. Özgür Yayın-Dağıtım. İstanbul.
- Özcan, M. F. (2020). Atebetü'l-Hakâyık'ta Eğitim, Bilim ve Akıl. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 329-338. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.786743>.

Şehitoğlu, M. (2021). Atebetü'l Hakayık'ta Yer Alan Kök Değerlere İlişkin Bir Değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(8), 69-84.